

Піскунова Анастасія Олександрівна,
судовий експерт сектору
дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
Запорізького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЕКСПЕРТОМ

Вирішення правових питань, розслідування та попередження злочинів, неможливе без оперативного використання спеціальних знань експертів та фахівців. Взаємодія слідчого (судді та ін.) з експертом (спеціалістом) - це заснована на законодавчих актах узгоджена діяльність процесуально незалежних учасників досудового та судового слідства [1, с.37].

Судова експертиза являє собою складну систему прийому та обробки інформації, що надходить до судового експерта. На ефективність роботи експерта впливає його інтелект та соціальна спрямованість.

Психологію діяльності експерта неможливо розглядати без вивчення його особистих психічних характеристик. Психологічні характеристики експерта утворюються і розвиваються під впливом зовнішніх умов, в яких він зобов'язаний працювати:

- чітка правова регламентація професійної діяльності;
- тактичний простір в обранні методів дослідження;
- зобов'язання щодо збереження службової таємниці;
- виконання дослідження в умовах підвищеного інтересу третіх осіб до його результату;
- психологічна та фізична навантаженість.

Крім цього, судовий експерт повинен постійно підвищувати рівень спеціальних знань та оволодівати новими методиками дослідження.

Отже, діяльність судового експерта можна розділити на такі складові: пізнавальна, конструктивна, комунікативна, виховна, організаторська.

Пізнавальна діяльність судового експерта безпосередньо пов'язана з конструктивною діяльністю, яка заснована на плануванні, що поширюється на всі спектри судово-експертної діяльності. Конструктивна діяльність експерта при проведенні конкретної експертизи залежить від її характеру. Багатооб'єктна експертиза потребує детального плану її проведення. Загалом конструктивна діяльність експерта передбачає не тільки планування роботи, а й вольових зусиль для виконання поставлених завдань.

Комунікативна діяльність експерта включає в себе встановлення психологічного контакту з особою, яка призначила експертизу (слідчим, суддею, прокурором), іншими експертами при виконанні комісійних або комплексних експертиз, а також з іншими учасниками кримінального або цивільного процесу. Психологічні відносини між експертом та посадовими особами – зовнішня сторона його діяльності, внутрішні ж відносини експертів реалізуються в процесі обміну інформацією та отримання результатів спільної роботи.

Виховна діяльність судового експерта виступає як підсумок пізнавальної діяльності, яким є експертний висновок. Шанобливе ставлення до висновків фахівців (криміналістів, економістів, психологів та ін.) обумовлюється в основному повагою до наукових методів дослідження.

Організаторська діяльність судового експерта безпосередньо пов'язана з конструктивною. Вона полягає в організації свого робочого процесу та керівництві комплексної або комісійної експертиз. Організаторська діяльність надає можливість експерту реалізувати на практиці поставлені задачі та плани.

Працюючи в умовах обмеженого часу, судовий експерт повинен вміти організувати свій робочий день та час, раціонально розподіляти різні види своєї діяльності. В організацію роботи входить уміння зосередитися, мобілізувати і активізувати свої вольові зусилля.

Експертна діяльність потребує від криміналістів таких психологічних та вольових якостей, як аналітичний склад розуму, зосередженість, уважність, наполегливість, дисциплінованість, допитливість, логічність мислення, акуратність, самостійність, та ін. Крім цього, він повинен мати здатність до тривалої концентрації уваги і зосередженості.

Переконання судового експерта часто називають внутрішнім переконанням, пов'язуючи його з принципом професійної незалежності. Переконання - складне і багатогранне утворення, що тісно переплітається з логічними та психологічними аспектами.

Психологічна структура процесу формування внутрішнього переконання експерта складається з наступних стадій:

- 1) вивчення і аналіз поставленого перед ним завдання;
- 2) дослідження об'єктів наданих на експертизу;
- 3) оцінку результатів проведеного дослідження;
- 4) формулювання та оформлення висновків.

Висновок повинний відповідати наступним вимогам:

- бути науково обґрунтованим, сформульованим на підставі результатів проведеної експертизи;
- складатися з об'єктивних даних, що стали відомі під час дослідження матеріалів;
- бути дохідливими, зрозумілими для осіб, які не мають спеціальної освіти;
- представляти собою логічну форму судження;

- бути переконливо аргументованим [2].

Вченими криміналістами проблема внутрішнього переконання розглядається з 50-х років ХХ-го століття. Р.С. Белкін писав, що одним із перших висловив свої думки щодо внутрішнього переконання судового експерта В.П. Колмаков, який зазначив, що внутрішнє переконання експерта – «це не інстинкт, не беззвітна інтуїція; це – свідомо і вільно сформоване переконання, що має об'єктивні підстави, які дозволяють зробити тільки один – правдивий – висновок» [3, с.467].

Однією з відмінностей внутрішнього переконання судового експерта є те, що воно формується як підсумок оцінки ходу і результатів проведеного ним дослідження, а не доказів, що є характерним для слідчого, судді, прокурора [4, с.86–87]. Тож у судово-експертній діяльності не тільки не виключається, але й відіграє суттєву роль такий суб'єктивний фактор, як внутрішнє переконання судового експерта, яке базується на об'єктивних даних, отриманих у процесі дослідження об'єктів експертизи.

Як відомо, усі дії в кримінальному провадженні спрямовані на встановлення обставин кримінального правопорушення. Такі дії потребують вольових зусиль, котрі завжди закінчуються прийняттям певного рішення. Воля особи спрямовується спочатку на пошук рішення (його формування), а потім – на його реалізацію [5, с.130].

Список використаних джерел

1. Сорокотягин, И. Н. Юридическая психология: учебник для академического бакалавриата / И. Н. Сорокотягин, Д. А. Сорокотягина. — 3-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 461 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Ст.101.
3. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие для вузов. – 3-е изд., доп. / Р. С. Белкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
4. Шерстюк В. М. Судово-експертна діяльність (організаційно-правові та моральнопсихологічні засади) : монографія / В. М. Шерстюк ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – Х. : Право, 2008. –194 с.
5. Узнадзе Д. Н. Общая психология / пер. с груз. Е. Ш. Чомахидзе ; под ред. И. В. Имедадзе. Москва : Смысл ; Санкт-Петербург : Питер, 2004. С. 130.